

Viorel ROTILĂ este conf. univ. dr. în cadrul Universității „Dunărea de Jos” Galați, Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, Departamentul de Istorie, Filozofie și Sociologie. Lucrări publicate: *Tragicul în filosofia existențialistă franceză* (2009), *Heidegger și rostirea ființei* (2009). La editura Institutul European au apărut: *Din alchimia unei existențe* (2010), „*Citește-mă pe mine!*” *Jurnal de idei* (2011); *Omul societăți de consum. În așteptarea unei noi ideologii* (2011) și *Avatarurile unei existențe. Jurnal de idei* (2016).

Viorel Rotilă, *Despre Acasă. În căutarea identității*
© 2016 Institutul European, Iași

INSTITUTUL EUROPEAN
Iași, str. Grigore Ghica Vodă nr.
euroedit@hotmail.com; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROȚILĂ, VIOREL

Despre Acasă: în căutarea identității / Viorel Rotilă. -
Iași: Institutul European, 2016
ISBN 978-606-24-0183-2
821.135.1-4

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.

Printed in ROMÂNIA

VIOREL ROTILĂ

Despre Acasă **În căutarea identității**

INSTITUTUL EUROPEAN
2017

Cuprins

Introducere / 9

Umanitatea este o formă de Acasă / 11

Ce înseamnă *Acasă*? / 11

Familia / 11

Familiaritatea / 13

Subiectivitatea și *Acasă* / 16

Despre primul gând / 18

Despre Crăciun, *Acasă* și înstrăinare / 21

Cunoaștere și ordonare / 24

Despre *Acasă* din perspectiva psihologiei
evoluționiste / 26

Cultura ca Acasă / 29

Limbajul, cultura și gândirea ca forme de *Acasă* / 30

Câteva sensuri ale umanității / 33

Rățiunea și cultura / 36

Cultura occidentală și culturile „minore” / 38

În loc de concluzii; câteva sentințe / 41

Dialoguri despre Acasă / 43

Despre două din modalitățile lui *Acasă*: Europa și
istoria familiei/comunității / 43

Cultura occidentală și diferențele de gen. Despre natură,
cultură și multiplele surse ale binelui și ale răului / 49

- În apărarea culturii ca mediu posibil al unui *Acasă* viitor / 58
- În apărarea Iluminismului / 71
- Despre „ne-finalitatea” cuvântului final / 91
- Despre cultură ca mediul de expresie al emoțiilor / 104
- Despre toleranță ca valoare necesară pentru *Acasă* / 112
- Despre „gândirea prin imagini” / 118
- Despre dificultățile unui proiect național / 124
- Despre relația dintre „a simți” și „a gândi” / 131

Despre *România altfel* și diversitatea lui *Acasă* / 137

- Despre normalitate ca un *Acasă* social / 137
- Normalitatea socială ca ideologie a sănătății / 142
- Este normalitatea posibilă? / 143
- Despre prostiți și prostitori / 147

Este *România altfel*?! / 153

- Putem forma o comunitate?! / 153
- Există un *Acasă* politic? / 158
- Ce înseamnă schimbarea?! / 160
- Statul social rămâne doar un deziderat / 161
- Eșecul Schengen sau despre limitele toleranței / 167
- Despre bani, încredere și toleranță în contextul UE / 171
- În vizită la mănăstiri / 177
- Societatea și religia / 182

În loc de concluzii / 185

Introducere

În cadrul căutărilor ce constituie subiectul acestei cărți forțez limitele scrierii corecte în limba română utilizând forma *Acasă* în loc de *acasă*. Încerc astfel să subliniez caracterul de instituție fundamentală a existenței (de existențial) pe care-l are *Acasă*.

Am ales să fac din *Acasă* tema fundamentală a acestei abordări și datorită interpretării pe care o permite acest concept, prepoziția „a” utilizată împreună cu termenul „casă” putând sugera o lipsă ce constituie o caracteristică a omului contemporan, orientându-i căutările: absența unui loc propriu. Cu alte cuvinte, nu domiciliul personal constituie subiectul acestei cărți, ci căutarea „casei”, identificarea locului propriu în societatea actuală, capabil să genereze reperele necesare pentru a afla cine suntem.

Acasă este un punct de orientare, generator de identitate, adică de sens. Căutarea lui *Acasă* constituie una dintre paradigmele esențiale pentru umanitate. La limită, toate culturile pot fi înțelese din perspectiva acestui demers.

Paradigma căutării lui *Acasă* este actuală doar pentru omul contemporan, cel care trăiește la timpul prezent, el neavând chemare pentru refugiul în propunerile ce-i vin din trecut. Pentru creștini *Acasă* are contururi bine definite: este lumea de apoi, este *transcen-*

dență, lumea aceasta fiind doar un loc de trecere. Din acest motiv tema căutării lui *Acasă* nu este una valabilă pentru omenii sau comunitățile inserate la modul profund într-o perspectivă creștină. Irelevanța căutării lui *Acasă* este de altfel aplicabilă tuturor religiilor, fiecare dintre ele constituind soluții date pentru această căutare.

Acasă constituie și o formă de refugiu din timp, o evadare din lipsa de sens în care tinde să ne situeze perspectiva infinității temporale. Istoria constituie o formă de luptă cu timpul în căutarea lui *Acasă*. Însă, istoria este inevitabil prinsă într-o abordare perspectivă a timpului, în raportarea lui la prezent, în interpretarea timpului în funcție de construcțiile umanității dezvoltate în timp.

Deoarece căutarea lui *Acasă* ține în mod simultan de demersuri individuale și de interogații comune, cartea respectă într-o oarecare măsură această structură de abordare: ea conține atât reflecțiile personale, dezvoltate în baza unor interogații desfășurate în solitudine, cât și ideile născute în cadrul unui dialog purtat cu „un alt căutător”.¹ În sine, spațiul în care s-a desfășurat acest dialog sugerează ceva despre locul în care este posibil să fie mutate treptat câteva din dimensiunile lui *Acasă*.

¹ O parte a lucrării conține ideile susținute în cadrul unui dialog online purtat cu Caton Muscelanu. Pentru o mai bună înțelegere a acestei părți am indicat în fiecare secțiune locul în care pot fi lecturate propunerile partenerului de dialog, conectând astfel gândurile din această carte cu ideile lui.

Umanitatea este o formă de *Acasă*

Ce înseamnă *Acasă*?

Această întrebarea lansează posibilitatea căutării răspunsurilor posibile în direcții multiple de investigație. Chiar dacă domeniile propuse pentru cercetare nu epuizează spectrul posibilului, ele constituie totuși indicații utile pentru conturarea unor semnificații capabile să satisfacă un anumit nivel al așteptărilor. Însă, esența acestor investigații nu este dată atât de răspunsurile furnizate cât de orientarea (către căutare) pe care ele o lansează.

Familia

Putem începe demersul hermeneutic prin identificarea câtorva sensuri comune ale lui *Acasă*: locul în care ne-am născut, casa în care am crescut, comunitatea în care ne-am ivit pe lume. După cum putem observa, aceste înțelesuri tind să indice o localizare spațială. Aș spune însă că sensul tare îl constituie *punctul de pornire*, respectiv de orientare:¹ în funcție de *Acasă* ne orientăm în spațialitatea numită în mod cotidian *lume*.

¹ Este o orientare bipolară: *acasă-lume*, formula „a pleca în lume” constituind un exemplu al modului în care se conturează cel de-al doilea pol.

Dincolo de aceste coordonate spațiale, există un sens comun mult mai puternic, chiar dacă mai puțin evident: *familia*; adică, *familia în care ne-am născut / am crescut și familia pe care am construit-o / la a cărei construcție am participat*.

Familia în care ne-am născut este primordială, constituind de fapt modelul personal de familie. Coordonatele ei principale sunt *părinții*, ca mijlocitori ai apariției noastre în lume. Însă și părinții tind să aibă o pondere inegală în conturarea sentimentului de *Acasă*, *mama* având, de obicei, prioritate. S. Freud sugerează că tatăl tinde să contureze un chip special al lumii în fața copilului, structurarea regulilor și interdicțiilor fiind pe primul loc al acțiunilor sale asupra copilului.²

Părinții sunt primii/principali reprezentanți ai umanismului pe care-i întâlnim: mama prin medierea introducerii noastre în limbaj și în cultură, iar tatăl prin indicarea faptului că existența umanității este bazată pe reguli, asigurând inserția noastră în civilizație. Aceste rosturi ale părinților indică transcenderea locului către o altă realitate, dezvăluie că *Acasă* nu se reduce la un loc, la câteva persoane esențiale și la o serie de obiecte, ci presupune existența a *ceva* situat cumva dincolo de ele.³ Acest *ceva* este lumea, așezată la răndu-i sub semnul umanității. Familia în care ne-am născut își conturează existența pe fundalul comunității; adică în contextul lumii, respectiv al umanității.

² Această diferențiere între rolurile jucate de părinți ar putea fi însă rezultatul unei generalizări, adică al necesităților create de comoditatea gândirii.

³ Depășirea către *altceva*, către *un dincolo*, are doar caracter metodologic. Familia în care ne-am născut este situată în umanitate, participând la ea.

Familia pe care o construim are caracterul unei rupturi față de *familia în care ne-am născut*, principala dovadă vizibilă constituind-o conceptul *socri*. Faptul că *soacra* este cea care donează mai toate sensurile acestui concept nu face decât să evidențieze importanța mamei în familia în care ne-am născut, ruptura manifestându-se în special față de rolul acesteia. Soacra este cumva un simbol sacrificial, indicând nedreptatea necesară la care trebuie să recurgem pentru a putea construi o familie. Analiza *soacrei* ca temă culturală indică faptul că este vorba de o ruptură care se înfăptuiește continuu, dar niciodată definitiv. Prima întoarcere la familia în care ne-am născut o reprezintă transformarea soacrei în bunică. Este momentul în care începe un proces treptat de inversare a importanței celor două familii, prima tinzând să fie absorbită cumva de familia pe care o construim.

Familia pe care-o construim dă seama de efortul depus pentru a genera, la rândul nostru, un context (de lume; adică de umanitate) necesar pentru ivirea pe lume a unor noi oameni.

Familiaritatea

Cele două familii, esențiale pentru existența lui *Acasă*, ne indică una dintre caracteristicile fundamentale ale acestui concept: *familiaritatea*. *Acasă* este locul familiar. Familiaritatea nu este epuizată de ansamblul relațiilor de familie, ea incluzând și o modalitatea esențială de raportare la lucruri. La domiciliul personal, adică *Acasă*, lucrurile ne sunt familiare: le știm fiecare dintre ele locul, rostul, nivelul de disponibilitate.⁴

⁴ Familiaritatea cu lucrurile în conturarea sentimentului de *Acasă* este o miză a societății de consum, una dintre țintele marketingului.

Acasă este locul în care toate lucrurile ne sunt cunoscute și, prin aceasta, familiare. Familiaritatea exprimă lejeritatea cunoașterii. Faptul că fiecare lucru este la locul lui, caracteristic domiciliului personal, exprimă o formă de situare la îndemâna cunoașterii și a manipulării. Raportarea față de ansamblul ustensilic ce caracterizează *domiciliul* este una de lejeritate cognitivă. Fiecare schimbare a rosturilor se traduce printr-o criză semnificativă ce se ivește în existența persoanei.

Familiaritate cu lucrurile constituie o modalitate de protecție împotriva necunoscutului. Lucrurile fami-

gului reprezentând-o promovarea unor lucruri din ce în ce mai familiare, tot mai capabile să medieze eficient relația noastră cu realitatea, adică manipularea ei în interesul nostru. Cu alte cuvinte, societatea de consum mizează pe ustensilitate, potențând-o, amplificând importanța familiarității cu lucrurile în dauna restului dimensiunilor ce participă la donarea familiarității; adică în dauna familiei. Această inversare a ordinii este vizibilă în rolul pe care obiectele îl au în existența familiei, ele subordonându-și deseori rosturile relațiilor inter-umane. Spre exemplu, o hermeneutică a telecomenzii ar putea constitui un punct de intrare în noua modalitate de structurare a relațiilor. Relațiile dintre membrii familiei devin din ce în ce mai mult dependente de obiectele de consum, indicând o modificare de accent în semnificația familiei și a familiarității. Potențarea ustensilității promovată de tehnologie și societatea de consum a determinat chiar forme derivate a lui *Acasă*, autoturismul personal constituind cel mai bun exemplu. Accentuarea ustensilității este determinată de orientare către consum a tehnologiei, *producția pentru consum* constituind o caracteristică fundamentală a acesteia. Cu alte cuvinte, tehnologia apare și se dezvoltă pe fondul orientării ustensilice a omului, prinzând în cadrele ei inclusiv știința, în calitatea ei de condiție de posibilitate a tehnologiei.

liare (asemenea persoanelor familiare) nu ne solicită atenția,⁵ deoarece știm că nu ne vor agresa, le știm locul, funcțiile. Obiectele care ne înconjoară la domiciliul personal nu ne forțează să ne gândim la ele,⁶ deschizând astfel principala formă a libertății noastre: libertatea de a ne gândi la ce vrem sau, mai ales, de a nu gândi nimic. Familiaritatea aduce așadar liniște, deschizând posibilitatea odihnei. Familiaritatea este o condiție esențială pentru posibilitatea somnului (*a pune capul pe perna ta* constituie una din formulele ce evidențiază aceste caracteristici ale lui *Acasă*), o cerință biologică esențială pentru existența fiecăruia dintre noi. Totodată, totalitatea gadgeturilor cu care ne mobilăm domiciliul personal este orientată către a ne livra sentimentul de lejeritate a existenței, pe care ni-l amintim din perioada copilăriei.

Acasă este locul în care avem parte de cele mai multe îmbrățișări, adică, în termenii lui Paul Zak, de o constantă deversare de ocitocină, ea generându-ne deseori cel mai mare nivel al atașamentului.

Acasă este un sentiment necesar pentru orientarea noastră în lume. În limbajul heideggerian, putem considera că *Acasă* este un existențial fundamental al omului/Dasein-ului. În absența elementelor ce întrețin acest sentiment cădem pradă *dezorientării existențiale*.

⁵ Situația este diferită în cazul efortului depus pentru achiziționarea lor. În condițiile în care achiziția lucrurilor ce mobilează domiciliul personal cade pradă modei, efortul depus pentru procurarea obiectelor casnice tinde să anuleze necesara odihnă pe care trebuie să ne-o furnizeze domiciliul personal, diluându-i acestuia din urmă caracterul de *Acasă*.

⁶ Face excepție situația în care obiectele se strică, în astfel de momente domiciliul personal tinzând să se transforme din *acasă* într-un loc de muncă.